

Z a t w e e f c h u A w i s e s.

Nr. 28. Zettortdeenâ IITA Zuhli 1840.

Rundrat Schulz, nelaika Birsgalles mahzitais.

Leischd's Schaines draudses mahzitajam un Wilnas Superdenta kungam Rundrat Schulz, spreddiki teizobt peedsinne pirmais dehl's pehz 6 meitahm, 9tâ lappu mehnescha deenâ 1772trâ gaddâ. Us kanzeles scho sinnu dabbujis noslaweja tehws lihds ar wissu draudsi mihtu Deewu un deweju tahda preeka, un nowehleja tuhdat sawu dehlu audsinaht par Deewa wahrda kalpu un fluddinataju. Swehtâ kristibâ nosanze to par Liebegott (mihlo Deewu) Otto Rundrat un nodewe pehz scho sawu 10 gaddu wezzu dehlu skohleht sawam snohtam, nelaikam Wesschamuijchas prahwestam Bursy. Schè, un pehz Zeligawas angstâ skohlâ salassijahs schis, ar jo mudru, gaischu un dedsi prahstu puschkohts, angstu gudribu meddutiinu, kamehr labbi fataihshts 19tâ gaddâ jaw warreja aiseet us Wahzsemni un Jenâ pil'sehta mahzitaja ammatâ mahzitees. Tanni staryâ sawâ dsuntent Schaines draudse ar leelu puhlinu bij uszehlfu jaunu muhru Deewa nammu un eefwehtija to 29tâ deenâ ruddens mehnesi. Pehz beigtas basnizas kad wiffi weefi un kungi mahzitaja muishâ maltiti jaw bij noehduschi — klau! norihbj leeli gabbali, atverrahs durwis un draudses preekschneeki un basnizas gabdataji kungi eenahf eefschâ, sudraba blohda rohkâs, leel's papih's wirsû, pee-est pee sawa firma Superdenta un eedohd schim to grammatu. Wezzihts ne sinn kas buhs, bet pateifdams panehnis lassa un lassidams noslawahs preeka affaras. Jo schinni grammatâ bij farakstih's: ka wiffa draudse bij ismeklejufti un aizinajufi firmam tehwan par paligu un ammata beedri sawu mihlu dehlu kas wehl bij skohlâ Wahzsemnè. Nu wezzihts streidsahs dehlam rakstih lai tik nahf tuhdat mahjâs, jo ne spehjoht wairs weens pats tahdu leelu draudsi aplohpt; bet dehl's, kaut gan tohti preezajahs par tahdu mihligu gohda aizinafchanu, ne gribbeja ne pawissam to peenemt un nahft. Ziffkai 2 gaddus angstâ skohlâ bij bijis, tè darbs wehl ne bij pabeigts, pats wehl jauninsch un 21 gad-

du wezz; tad arri ne bij wehl drohschibas un ustizibas deesgan tahdu swehtu grubtu ammanu sahft un usnemt. Gan atsazija pateifdams, bet tomehr bij janahf atpakkal, jo tehws tohti sirge. Puffgads tehwan bij japeeleef klahf; us zellu reisefdams un zaur Pohlu karru arri aiskawehts wehl kahds puffgads pahrgahje — tad streidsahs us mahjahm. Us pascheem tehwischka rohbescheem kahdâ frohgâ eegahjis, pasihst scho tuhdat kahds gohdigs Schaines draudses lohzeelis un fainneeks, apfweizma winnu preezigi par sawu jaunu mahzitaju un eespeesch winnam rohkâ kahdu sawu dahlderu. Jaunais sabihjees par to ne gribb nemt — bet schis kâ faunodamees fakka: „woi smahdeseet seedinu? seedu ne nemschu atpakkal! lai Deew's juns to baggati swehti!“ Un tã jaw us pascheem rohbescheem no sawas draudses mihligi fanemts un apdahwinahs, schis seedinsch winnam pateesi wissu sawu muhschu irr bijis augligs wiffâs sawâs ammata darrifchanâs. Nur ween bija un fo ween darrija, tè mihligas firdis winnam arri tuhdat parahdijahs un preezigi winnu ikfats fanehme un tohti wiffur zeenja. Bet arri pats bij ihst's zilweku un brahlu mihlotais wahrdôs un darbôs. Drohschi warr teift: firdi kahds eenaidneeks winnam nekad ne bij sinnam, un kaut deemschehl paschâ dsihwofchanas wafkarâ gan buhtu warrejis schelotees par kahdu prettineeku, tad tomehr ir scho swehtidams aismigge. — 22 gaddus wezzu, 8tâ swetschu mehnescha deenâ 1795, pahrlaufinaja Leischu basnizas teefas kungi jaunu mahzitaju Schaines basnizâ un tuhdat to eefwehtija sawâ ammatâ. Tè nu darbojahs puff 6 gaddus draudsei par tahdu swehtibu un preeku, ka wehl scho baltu deenu tur winna wahrdu labprahf peemijn un zeeni. — Up scho laiku wezzais Birsgalles mahzitais Kerkowins mekleja sew kahdu ammata beedri un paligu wezzuma dehl. Schaines Superdenta snohts Hartmann bij nodohmajis us Birsgalli nahft par paligu, un luhdse sawu fwaini Rundrat Schulz lai brauzohf lihds ar winnu scho weetu pahrraudsiht. Utradbè schè

wezzu Kerkowius safirgufchu gultâ, un tapeh; Schaimes jaunam mahzitajam tuhdat Birsgallè bij jaturr basnizu — labprahst to darrija. Bet tâ kâ schi draudse winna spehzigu un bedfigu Deewa wahrda fluddinaschanu bij dabbujusi dsirbeht, tad Linder un Birsgalles draudse arri jaw weenâ muttè fazzija: zittu dwehseles gannu jaw ne melesim un ne nemsim, bet scho Deewa wihru jaazina pee mums! — Mahjâs pahbrauzis arri jaw kahdi 3 Linder draudses preekschneeki un teizami wihri Schaimè klahst, un luhds lai nahf scheem par mahzitaju. Ne wezzam Superdentam neds deklam bij pa prahstam farwu dsinteni un tahdu leelu mihligu draudsi atstahst un masakâ sweeschâ weetâ ee eet, neds arri farwam fwainam gribbeja pretti darriht; tapeh; parwissam affazzija. Tomehr ne zil ilgi, raug, schee Linder preekschneeki ar ihpafchu grahmaturu no farwas leelmahtes atkal klahst, un nu ne atstahjahs un ne beids luhgt lai nahf, kamehr patz wezzais tehws fakka: „dehls mihlais eij weffels! jo tē jel dsirdama patti Deewa bals kas tew turpu aizina — nemschu farwu snohtu few par paligu — tew dohschu farwu tehwa swehtifchanu tur lihds, un tâ buhs labbi!“ Un arri bij labbi zaur Deewa schehlastibu. — Ur jaunum gads sinteni 1800 us pascheem Jahneem apprezzejahs nu ar Nerretes nelaika prahwesta Mylich treschu meitu un atnahze tad tuhdat Birsgallè fahst farwu jaunum ammatu. Puffohtru gaddu sadfihwoja wehl ar wezzu Kerkowius, tad schis nomirre ne zil ilgi pehz tam, kad jaunais mahzitaïs no basnizas teefas Imâ lappu mehnescha deenâ 1801 gaddâ schinni draudse bij eewests. — Schè nu gan irr masa drcubsite, weena patte muischâ ar 114 fainneekeem, schè gan kluffa weetina paschâ mescha widdû fur gan mas gadahs leelus teizamus darbus padarriht, no ka buhtu pasaulei dauds fo stahstihst un runnahst, un it kâ to gan dsird no zitteem gohdigeem mahzitajeem kas leelâs draudses un weetâs darbojahs; tomehr schis wihrs bij pasihstams un zee-nihts neween farwâ masâ widdû, bet arri pa wissu Kursemmi un Widsemmi. Jo fur swezze eedesfinata, tur arri wissapfahrt schi isdohd gaischumu, un winnas spihdums un gaischums tahli irr redsams. Tapat ir schis wihrs. No schehliga Deewa puschohsts ar jo gaischu prahst,

bedfigu garru tizzibas un gudribas leetâs un ar mihligu firbi melledamees pehz ta kas neween pee farwas paschas firdskohpschanas derrigs, bet wissu wairak pehz ta, kas zitteem derr un ka winsch farwâ fw. ammatâ draudsei buhtu jo augligs un swehtigs — ar laifu tad palikke par tahdu teizamu Deewa wahrda fluddinataju un mahzitaju, kâ no winna warreja fazzihst, tas Kungs Jesus tam bij dewis skaidri un spehzigu fluddinaht farwas muhschigas dsihwofchanas wahrduus un zilweku firdis lohziht un waldbiht ar farwu wahrdu spehku. Tas bij redsams Pruhfchu gaddâ 1812, kad Linder muischâ paschâ farra eefahkumâ bij nomirris kahds Pruhfchu palkawneeks un zitti wirsneeki nu luhds lai tehws scho glabbajohst. Ne zil ilgi pehz tam tahds patz darbs winnam arri bij Jaunjelgawas basnizâ. Tē nu schis isdewe tahdus spehzigus Deewa wahrduus ka paschi wezzi farra wihri neween affaras ne spehje waldbiht, bet no schâ laifa arri mannam tehwm zehlahs un bij tahds gohds un tahda zeenischana no wisseem farra wihreem, ka, jebfchu schè gan kahwahs un laupija wissapfahrt, tomehr muhsu widdû un wisswairak mahzitaja muischâ, fur no mallu mallahm dauds fungi, raddineeki un swefschi ar farwam dahrgahm mantahm behgdami bij paslehpufsches, nekahds zahlinsch neds graubinsch irr suddis jeb islaupihst tappis. Tur prettim winnam wehl isdewahs ispestihst daschu wihru kas zeetumâ jaw bij eelists un zittu kas jaw bij peeseets pee stabba, un fo Pruhfschi gribbeja noschaut kâ sunni. Tapat arri kad wissi Linder muischas walbineeki bij aiswesti prohjam, tad mihligi gahdaja par scho atstahstu muischu un pagastu, un isglahbe Linder mescha leelu dastu, fo bij nodohmajuschi nolaiht pee semmes. — Tâ nu darbojahs farwâ kluffâ weetina, zil sunnadams un spehdams tizzibas un mihlestibas fehllu issehdam; farwu mihlu draudsi andsinaja pee deewabihjafchanas un tizzibas apkohpschanas, un nepeckuffis patz peenehmahs augstâs gudribâs un ne stundinu ne pahrlaide bes kahda darba. Bet patz mihlakais darbs winnam bijis: farwas mihlas Latweefchu tauztas wallodu eemahzitees un kohpt. Wehl jaun Schaimè buhdams jaw farakstija daschu derrigu stahstu kas lassams Latweefchu gaddu grahina-

tās. Schè Biršgallē, kur wairak bij wallas ar to darbotees, Latweeschu wallodā lohti eenehmās jo usmannigi isklaufinadams kà laudis mehds runnabt. Tā ar laiku it gruntigi ismahzijas Latweeschu wallodu pats šķaidri runnabt kà kahds dšimnis Latweetis, un nu sahze gruntigi pahrmeleht Latweeschu wallodas mahzischanas grahmatās (leksikonu un grammatiku) un dauds ko pee schahm peeraktija un pahrtaišija us labbu. Bet kad schehligais Deews winnu arri wehl bij apdahwinajis un puschkojis ar jo jauku dšeedataja garru, tad farakstija Latweescheem wehl dauds šwehtas dšeesinas basnizās un šķohlās dšeedamas, no kurreem dauds dšeesmas neween awisu lappinās bet arri zittās grahmatās effeet dabbutušchi lassih. — 1805tā gaddā farwai draudsei par labbu rakstōs likke eespeest kahdu grahmatu par to, „kà fristigam zilwekam basnizā jaturrahš“ — un Līndes pagastam, klaušichanas un teefas likkumus. 1830tā g. winsch muhsu Lutteru tizzibas apleezinaschanas grahmatu pahtulkoja (Mugēburgische Confession), us ko muhsu Lutt. tizziba dibbinajahs. Prahts un širds winnam allaschin neffahs us Latw. šķohlahm, tizzedams un sazzidams tā: „wiš muhsu publišch Latweescheem par labbu rakstidami par weli irr un paliks, pirms šķohlās semneekem wehl wiffur ne irr eetaištās.“ — Zik lohti pehz ta ilgošes tahdu laiku redseht, tas šķaidri redsams no tahs jaukas dšeesminas Latw. aw. 1838 Nr. 26, pr. „wezza semneeka dohmas seedu mehnesi.“ Bij winnam pats leelakais preeks wezzumā dširdeht un lassih, kà nu jaw mallu mallās pa Kursemni un Widsemni teizami fungi un draudses sahē zelt un eetaišt tahdas šķohlās. Tahdā preeziqā usklattischana šķohlahm par labbu arri farakstija 1832 gaddā ihpashu Kursemnes stabstu grahmatu jeb kas no wezzeem paganu laikeem lihds muhsu deenahin Kursemne notizzees. — 1834 pahrtulkoja ar basnizās teefas sīnu Ewers katkismu ar wiffahm šw. mahzibahm un dšeesmahm, un arri to jaunū ainnata = grahmatu preešch Luttera draudses = mahzitajeem, (Algende) un wehl basnizās likkumus jeb masu grahmatu, kur wiš irr farakstihš, zik semneekem derr sinnah no jauneem basnizās likkumeem. Wehl zittās sīnas irr dewis par schahs wallodas saprascha-

nu tannis grahmatās, ko Latw. wallodas beedriba likkusi rakstōs eespeest (Magazin der Lett. litterarischen Gesellschaft) schai beedribai arri kahds gaddus par paligu buhdams. Bet ihpashu winsch bijis pats derrigs un neapnizzigs paligs teem Latw. awišchu apghadatajeem Jelgawā un Rihgē. 19 gaddus strahdaja pee Kursemnes Latw. awišem; 9 gaddus pee Widsemnes Latw. drauga un Deewa wahrda mihlotajeem, schēem par labbu rakstidams kahds 300 derrigus stabstus, pasalkas, lihdsibas, jaukas mihklas, singes un šw. dšeesmas, zittās par laiku kawekli, zittās atkal par jo labbu pamahzischanu laizigās un tizzibas leetās. Patihš ikatram, kas to lasa, un no mallu mallahm dehls jaw irr luhgts lai jel wiffus schohs tehwa rakstus falassa un kahdā ihpashā grahmatā leek eespeest, jo mas irr kas wiffas schahs awišchu lappas glabbajusch. Warr buht ka gan darrišchu pehz schahs luhgšchanas, kad tiklai buhs wallas un isdewigs laiks. — Zapeeminn schē wehl kahdu zittu lectu kas farwada gan irr. — Prohti, kuršch Latweetis ne pasihst un ne zeeni nelaiķu wezzu Stenderu un wiffu ko schis gohda mahzitais Latweescheem par labbu irr farakstijis. Jrr jel sanzams par Latw. wallodas tehru un dibbinataju. Schis wihrs nu irr bijis eesahkumā schē Biršgallē par mahzitaju 1744 — 1753, un kad schē mahzitaja nams tam nodegge un lohpi arri tam isnihke, tad aisgahje us Schaines draudsi, kur 7 gaddus par mahzitaju bijis. Mans tehws tur prettim no Schaines us Biršgalli irr nahzis. Labpraht to peeminneja un pats par to runnaja ka schim tahds teizams preešchgahjeis bijis. Bet tad arri pats irr dšimees palkat ne palikt; un tahdas wezza Stendera pehdas dšihdams, jafalka teescham: wezzais Rundrat Schulz ihšs labš meddineeks bijis. Jo kad mihlais Deews schim wihrām tā kà Stendera garru bij dewis par eemantojamu teesu — tad sīnaja arri tahdu baggatu dahwanu gohdam walkah un augligu darriht saweem mihleem Latweescheem par labbu, it kà tas šķaidri redsams no winna leela un jauka rakstu krahjuma. Stenderam lihdsigi wezzais Schulz Latweeschu wallodas garru gluschī bij eenehmis farwā garrā, un Latwiffi runnadams ne runnaja ar sīhwu Wahzu mehli,

un rakstidams ne rakstija kà Wahzeeschi un kungi fawâ wallodâ mehds rakstih, bet bij Latweets un Latweets wiffds fawds wahrds un rakstds, tà kà ir semneeka behrnisch tuhdat warr fapraft, fo gribbejis teikt fo ne. Teiz ka augsti mahziteem wihreem gruhta leeta effoht ar semneeku mehli runnaht, un ka mas tahdu kungu, kas til pilnigi eenehmufchees tahdâ wallodâ. Sunteschu mahzitaju Widsemnê starp zitteem tahdeem gohda wihreem lohti zeenija par tahdu, kas Latweeschu wallodu ne no gramatahm ween ismahzijeos, bet wiffuwairat Latweescheem wallodu tà kà no muttes un firds irr iswihlis un fawas mehles un sohbu gallds eedehstijis. — Par fawu ruhpihu Latw. wallodas aplohyschanu pats schehligais Keisars wezzam Schulz baggati atmafaja, winnu kahda gohda kahrtâ uszeldams un par basnizas teefas Nahtskungu aizinadams.

Tapat kà wezza Stendera laikâ arri R. Schulz laikâ 1824 gaddâ wiff mahzitaja muifchas namâ Birsgallê aisgahje ar uguni, un tehwan ne palikke kà ween frowerli muggurâ. Bet tē nu arri rahdijahs mihligas firdis papillam, kas scho wihru zeenidami, ar baggatahm rohkahm tuhdat peepalihdseja un baggatas dahwanas ne schehloja, un patti pirma bij kahda gohdiga kalpa seewina, kas fawam dwehfeles gannam atnesse kahdu dweeli fazzidama: „schê tehtihjt juns ar fo fawas affarinas noslauzih!“ Tâ nu papillam gan preeku gan behdu deenas fizzibâ un taisnibâ nodsihwojis, wezzums un firma galwina peewilfahs klahht, bet lihds ar to arri jo gruhtas slimmas deenas. 10 gaddus lohti firge un kahwahs ar leelahm meefas fahpehm iffkatrâ deenâ un nakti! Tomehr tas gars wehl bij un palikke lehnpahrtigs un til spehzigis tà kà wisseem bij fo brihnotes, kà winsch paschâs leelâs fahpēs un behdâs spehjis isdoht tahdus jaukus garra augtus un til fwehtas dseefinas, kà tahs no winna lassamas. Tâ pee fawas meefas wahrdsinahs palikke til wahjisch, ka fawus basnizas ammata darbus ne spehje wairs weens pats aplohpt, un bij janemm preefsch kahdeem 7 gaddeem fawu ohtru dehlu par paligu un ammata beedir. Wezzoku

dehlu jaw bij fennaki aislaibis par mahzitaju Leischds Schaules pilsehta. Weenigu meitu arri jaw isprezzejis 1825 gaddâ, un tikkai 2 dehli Lehrpatē wehl dakstaru ammatâ mahzahs; bet 4 behrninus sifhus jaw bij aislaibis fawâ preefschâ Debbes walstibâ! 40 gaddus laulibâ un 45 gaddus fawâ ammatâ dsihwojis, 7 gaddus pats buhdams par ammata beedri zitteem un atkal 7 gaddus few pascham tahdu beedri turredams, un fenn deenahm jaw ilgodamees pehz fawas ihstinas tehwischkas debbesis un pehz mihlas pestifchanas stundinas; un rakstidams seemas laikâ wehl kahdu jauku pawaffaras dseefminu (it kà fwehtâ usskattifchanâ us to muifschigu debbes pawaffarinu) tad arri jaw tuhdat jo zeeti safirge us mirschanu! Wehl pazehlehs reis un farakstija kahdus fwehtus firsnigus wahrbus, ar scheem fawai basnizina un firds mihlakai draudsei beidsamas labdeenas atfazzidams — bet nu apgullahs un ne zehlehs wairs! Sawa zschâ dehla rohkâs un fehshoht us ta pascha krehlla, kur winna nelaika tehws Schaimē bij nomirris, winsch fawu teizamu zihnischanu irr iszihnijeos, un tas Kungs irr aizinajis pee meera fawu ustizzigu wihna kalna strahneeku 8tâ Swetschu mehnescha deenâ 1840, ap to paschu deenu un stundu, kad scho Schaimes basnizâ bij eefwehtijuschu par Deewa wahrda kalpu. — Wastalahwas fwehtdeenâ baggati un fwehti ispuschkotâ basnizâ bij fapulzejeos tahds leels kauschu un behrineeku pulks, ka ahrpuff basnizas til pat dauds kauschu bij redsams kâ eefschâ; un 12 mahzitaji fwehti preezinadamees par tahm firsnigahm mihlestibas affarahm kas wiffâs azzis atspihdeja un jo jauku leezibu isdewe, kahds labs un ihstis gans schis bijis fawam mihlam gannamam pulzinam, — pehz beigtas basnizas winnu nu pawaddija us fawu fwehtu meera weetinu, fwehtâ preekâ ar Jesu fazzidami Matt. 25, 21. Tu gohdigs un ustizzigs Deewa kalps! tu effi schê pee masuma ustizzigs bijis — es eezelfchu tewi tapehz pahrdauds; ee-eij tawa Kunga gohdibâ. Birsgallê, 9tâ Lappu mehnescha deenâ 1840.

Mudolph Schulz, Birsgalles jaunakais mahzitais.

Scho Nr. warr ihpaschi dabhuht pirkt pee Steffenhagen kunga par 5 kap. sudr.

W r i h w d r i k k e h t.

No juhrmallas gubernementu augstas waldischanas puffed: Waldischanas-rahts A. Beitler.

No. 224.